

נעם הארץ בס"ד

לכבוד שבת קדש – בראשית תשפ"א

וזהב הארץ היא טוב – זו תלמודה של א"י

דף שבועי לעיסוק בסוגיות ארץ ישראליות – נכתב ע"י חגי צמיר

העולם, ובפרט על כל אחד מחלקי הבריאה שנבראו במאמר - הוא צדיק ויקבל שכר טוב, ומידה טובה מרובה ממידת פורענות.

כך גם ניתן ללמוד, שהביטוי "וירא אלהים כי טוב" נכתב כדי ללמדנו שכל חלק בבריאה הוא טוב, ולכן מי שמקלקל כל חלק בבריאה הוא לא טוב, ומי ששומר על חלקי הבריאה הוא טוב. ניתן ללמוד כי כל הבריאה לטובת הנבראים, ולזאת היה הבריאה באופן שיוכל האדם ללמוד עבודת השי"ת מכל דבר. וז"ש הביט בתורה וברא, פי' שבכל דבר מהבריאה יש בו ענין התורה ללמדו איזה הנהגה או סוד. טוב הוא דבר הממלא את תכליתו. לכן למשל, לא נאמר "וירא אלוהים כי טוב" על בריאת האדם. שכן, האדם נברא ככלי שעליו לפעול כדי למלא אותו. רק בהמשך דרכו וחיינו נוכל לברר האם הוא ממלא את תכליתו ואז הוא טוב או חלילה יהיה "לא טוב". דוגמא לכך ניתן לראות מהפסוק "לא טוב היות האדם לבדו". כאשר האדם אינו מקים משפחה הוא אינו ממלא את תכליתו ואז המצב הוא "לא טוב".

ננסה לעיין בדבר נוסף העולה מפסוקי מעשה בראשית. בתחילת התורה נאמר "בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ", ומאז ועד עכשיו - בארבעת הימים הראשונים של מעשה בראשית - לא נזכר הפועל "ברא", אלא רק פעלים כמו "יצר" או "עשה". הסיבה היא, שכל הדברים שנעשו בארבעת הימים הראשונים היו דוממים, העשויים מאותו חומר כמו השמים והארץ, ולכן עשייתם אינה בגדר של "יש מאין" אלא "יש מיש". וכך מסביר הרמב"ן את ההבדל בין הדברים: **הקדוש ברוך הוא ברא כל הנבראים מאפיסה מוחלטת. ואין אצלנו בלשון הקדש בהוצאת היש מאין אלא לשון "ברא". ואין כל הנעשה תחת השמש או למעלה, הווה מן האין התחלה ראשונה. אבל הוציא מן האפס הגמור המוחלט יסוד דק מאד, אין בו ממש, אבל הוא כח ממציא, מוכן לקבל הצורה, ולצאת מן הכח אל הפועל, והוא החומר הראשון, נקרא ליונים "היולי". ואחר ההיולי לא ברא דבר, אבל יצר ועשה, כי ממנו המציא הכל והלביש הצורות ותקן אותן:** (רמב"ן בראשית פרק א פסוק א)

אולם, ביום החמישי ה' יצר דבר חדש, יש מאין: **נפש חיה**, נפש הנותנת חיות ליצורים חיים; לכן נאמר כאן שוב ו"יברא". כך ניתן להבין מדוע ה' אומר למים (בפסוק כ) לשרץ שרץ של נפש חיה, ומייד אחר-כך נאמר "ויברא

שנה חדשה בפתח, ושוב אנחנו חוזרים לתחילת התורה ופותחים בפרשת בראשית, המפגש הראשון של העולם עם הקב"ה. **בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ** הקב"ה ברא את העולם לפי תכנית מסודרת ומתוכננת. **וּכְשֶׁבְרָא הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת עוֹלָמוֹ נִתְעַקַּץ בַּתּוֹרָה וּבְרָא אֶת הָעוֹלָם** (תנחומא פרשת בראשית סימן א).

עיון בפסוקי התורה המתארים את בריאת העולם מלמדים אותנו על מטרת הבריאה. כבר הרב ברויאר וחוקרי מקרא אחרים שמו לב לכך שבתיאורי התורה בכל ענין וענין, יש לנו פעמים רבות מילה שחוזרת 7 פעמים. מילה זו נקראת "מילה מנחה" והיא מלמדת אותנו על עיקרו של הנושא הנדון. חזרת המילה 7 פעמים מלמדת אותנו כי זו המילה העיקרית והחשובה, וזה לב הנושא של אותו פרק או פרשה. מילה מנחה כזו החוזרת 7 פעמים בבריאת העולם היא "טוב": 1. **"וַיִּרְא אֱלֹהִים אֶת הָאֹר כִּי טוֹב"**. 2. **"יִקְוּ הַמַּיִם ... וְתִרְאֶה הַיַּבֵּשָׁה; וַיִּרְא אֱלֹהִים כִּי טוֹב"**. 3. **"וַתִּוצֵא הָאָרֶץ דִּישָׁא ... וַיִּרְא אֱלֹהִים כִּי טוֹב"**. 4. **"אֶת הַמָּאֹר הַגָּדֹל ... וְאֶת הַמָּאֹר הַקָּטָן; וַיִּרְא אֱלֹהִים כִּי טוֹב"**. 5. **"וַיִּבְרָא אֱלֹהִים ... אֶת ... הַחַיָּה הַרְמִשָּׁת ... וְאֶת כָּל עוֹף כָּנָף ... וַיִּרְא אֱלֹהִים כִּי טוֹב"**. 6. **"וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת תֵּיַת הָאָרֶץ ... וַיִּרְא אֱלֹהִים כִּי טוֹב"**. 7. **"וַיִּרְא אֱלֹהִים אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה, וַהֲנִיָּה טוֹב מְאֹד"**.

לפי התקדמות מעשה בראשית מיום ליום נראה כאילו, חס וחלילה, הקב"ה ברא את העולם בשלבים, והפסיק אחרי כל שלב כדי לבחון איך יצא, ורק אחרי שראה שזה טוב, המשיך הלאה לשלב הבא. וזה תמונה - האם הקב"ה לא ידע מראש מה יצא?! והרי אמרנו שהעולם נבנה על פי תכנית מוסדרת וקבועה - הביט בתורה וברא עולם.

חז"ל כבר שאלו שאלה דומה, **"בַּעֲשֶׂרָה מְאֻמָּרוֹת נִבְרָא הָעוֹלָם. וּמָה תִּלְמָדוּ לִזְמַן, וְהָלֹא בְּמֵאֵמֶר אֶחָד יָכוֹל לְהַבְרִאות?!"** מדוע בכלל היה צריך לברוא את העולם בשלבים? וענו (משנה אבות ה א): **"אֵלֹהִים לְהַפְרֵעַ מִן הַדְּשָׁעִים שֶׁמֵּאֲבִדִין אֶת הָעוֹלָם שֶׁנִּבְרָא בַּעֲשֶׂרָה מְאֻמָּרוֹת, וְלִזְמַן שֶׁכָּר טוֹב לְצַדִּיקִים שֶׁמְקַיְמִין אֶת הָעוֹלָם שֶׁנִּבְרָא בַּעֲשֶׂרָה מְאֻמָּרוֹת"**. הרשעים הם האנשים הגורמים במעשיהם לאיבוד העולם, העולם נברא בעשרה מאמרות כדי ללמדנו, שכל פרט ופרט במעשה הבריאה הוא חשוב, וראוי לשמור עליו ולהשגיח שלא ייפגע: ומצד שני - **"וליתן שכר טוב לצדיקים, שהן מקיימין את העולם שנברא בעשרה מאמרות"** - כל מי שפועל כדי לקיים ולשמור על

הדף מוקדש לע"נ אבי מורי יעקב עוזיאל עמיצור ז"ל

אלהים" ולא המים: המים שרצו ויצרו את הגוף - "יש מיש", וה' ברא את הנפש - "יש מאין" (ע"פ אברבנאל). הפועל "ברא" מופיע עוד פעם אחת - בקשר לבריאת האדם בפסוק כז. ואכן גם הנשמה האלהית של האדם היא בריאה חדשה - יש מאין.

ראינו אם כן שהתנינים "זכו" באיזכור דומה לאדם. במה "זכו" התנינים להיות יוצאי דופן? דבר נוסף הוא, שבכל הבריאה לא נזכר שם פרטי מסויים לצמח, עוף או חיה מלבד האדם - נזר הבריאה. במה "זכו" התנינים? נלך כאן בדרכו של הרב חנן פורת ז"ל שהסביר:

1. התנינים הם יצורים טורפים המטילים את אימתם גם במים וגם ביבשה. בתרבויות שונות, בפרט במצרים, הם נחשבו לאלים (ראו תנין כפשוטו וכמשל). התורה מבקשת להדגיש, כי גם בריות מטילות אימה כתנינים הגדולים אינם אלים עצמאיים אלא יצורים שנבראו יש מאין בידי ה'.

2. בספר תהלים, בפרק המתאר את בריאת העולם, מתוארת חיה מימית גדולה אחרת באופן דומה, (תהלים קד כו): "שם אָנִיּוֹת יְהִלְכוּ, לְיָתֵן זֶה יִצְרָתָ לְשֶׁחֶק בּוֹ". לאמור: "אל תתרברב, לויתן ענק! אינך אלא כלי משחק ביד בורא עולם, והוא משתעשע בך כרצונו".

מה אשיב לך והכל שלך – לך שמים, אף ארץ לך

=====

הנוסע בכביש הפנימי (כביש 4) בין חדרה לזכרון יעקב נתקל בשלט "נחל תנינים". זהו נחל איתן שתחילתו ברמות מנשה בין דליה לעין השופט, ונשפך לים התיכון דרומית לקיבוץ מעגן מיכאל. שמות נוספים קדומים לנחל הם "קרוקודילון" ו"תמאסיח". שמות אלה מבטאים את העובדה כי בנחל זה חיו תנינים עד למאה ה-20.

על גדת הנחל מחזר במקורות שהיתה בתקופה הפרסית במאות ה-5 - 4 לפנה"ס, עיר ששמה קרוקודילופוליס, עיר התנינים. שרידיה נחפרו חלקית ונתגלו שרידים מהתקופה ההלניסטית, הרומית, הביזנטית ועוד. שמה של העיר הוא על-שם תניני היאור שחיו באזור הנחל עד תחילת המאה ה-20. בשנת 1912 ניצוד תנין באזור, ושרידיו שמורים בירושלים באוסף זואולוגי של האב ארנסט שמיק, (צפונית לשער שכס). על התל נראים כיום שרידי מגדל, בריכה ואמת מים נמוכה מהתקופה הצלבנית, השריד היחיד שנותר מהעיר הצלבנית 'טוריס סלין' ("מגדל המלח"). כנראה שתושבי המקום עסקו בייצור מלח בישול. בסמוך נמצאו אבני מיל של דרך רומית שעברה סמוך לחוף הים התיכון. בשפך נחל תנינים נמצאים שרידים של גשר קשתות טורקי שבנו העות'מאנים בשנת 1898 לקראת ביקורו בארץ ישראל

של קיסר גרמניה וילהלם השני, שביקש לעבור במרכבתו מחיפה לירושלים לאורך חוף הים התיכון.

עיר עתיקה בשם זה (קרוקודילופוליס) היא אולי סימן להמצאות תנינים כבר באותה תקופה. זאב וילנאי כתב אודות עולה רגל נוצרי משנת 1148, שסיפר כי "בנהר, תנינים איומים והם שונאים את האדם יותר מכל חיה אחרת".

בשנת 1877 נתפסה בנחל נקבת תנין שאורכה 3 מטר ובבטנה 48 ביצים. זאב וילנאי מביא את האגדה לפיה הובאו שני תנינים ממצרים בימי קדם, בה שלטו בקיסריה שני אחים, שהבכור מביניהם רצה להיות שליט יחיד וקיווה שהתנינים יטרפו את אחיו שהיה חולה בצרעת, ולכן היה עליו לרחוץ בנחל בקביעות. ויקטור גרן, שעבר במקום במאה ה-19, מזכיר גם הוא כאגדה שמקור התנינים בנחל הוא משני תנינים שהובאו ממצרים.

בעבודות שיקום שנערכו בסביבת נחל תנינים לאחר השיטפונות של השנים 1991-1992 ובחפירות בתחילת שנות האלפיים, נמצאו שרידים של סכר גדול שהיה ידוע עליו עוד לפני עבודות השיקום והוא יצר אגם ששימש מקור אספקה לאמת המים הנמוכה ולהפעלה של טחנות קמח, הממצאים הצביעו על שימוש בסכרים, תעלות, ומתקני מים בתקופה הרומית, הביזנטית והעות'מאנית. בתקופה הרומית ביזנטית יצרו שני הסכרים אגם בשטח 6000 דונם בערך. הסכר הגדול העלה את מפלס המים בשלושה מטר מעבר לשלושת המטרים שהנחל היה גבוה ממפלס פני הים. מכאן יצאה אמת המים הנמוכה לקיסריה. במקום נמצאו תעלות הטיה, מתקן לוויסות כמות המים העוברת בסכר, בריכת חלוקה וטחנות קמח חצובות. בתקופה הביזנטית ובתקופה העות'מאנית שימשו המים להפעלת טחנות קמח. במקום נמצאו גלגל כפות אנכי שפעל בתקופה הביזנטית והיה מוכר בארץ רק בתקופה הצלבנית. נמצאו גם אבני רחיים של חמור שהותאמו להפעלה במים. חוסר התחזוקה של אתר הסכר הוביל ליצירת ביצה הידועה בשם ביצת כבארה. כיום, ישנה באזור השפך שמורת טבע, היא שמורת הטבע נחל התנינים ובשטחה ברכת תמסח, שריד מביצת כבארה.

מדרום לנחל הוקם הכפר ג'סר א זרקא = "גשר הנחל הכחול". הכפר אוכלס תושבים ממוצא בדואי משבטי ערב אל-ע'וארנה אשר גידלו בהמות בעמק החולה .. אותם שבטים הובאו משום שסברו כי הם עמידים בפני יתוש הקדחת וכך יוכלו לעבד את האדמה של ביצת כבארה על אף הביצות.

בברכת שבת שלום ומבורך – חגי עמיצור

לקבלת הדף במייל היכנסו לקישור <https://lp.vp4.me/fw3x>